

Skromen, prisrčen, tovariški

Težko je izraziti z besedami, kako me je prizadela smrt tovariša Edvarda Kardelja, velikega revolucionarja, tvorca naše revolucije in poveljnika graditve. Čeravno smo vedeli za njegovo težko bolezen, smo s strahom pričakovali, kdaj se bo zgodilo tisto najhujše...

Živo se še spominjam prvega srečanja s tovarišem Krištofom. Leta 1934 na IV. partijski konferenci v Goričanih. Na konferenco so me poklicali kot delegata celjske partijske organizacije. Naročeno mi je bilo, da se moram javiti tovarišu Krištofu; čeprav

sem ga tistikrat videl prvokrat, sem ga na podlagi opisov takoj spoznal. Povedal sem mu, odkod prihajam. Moram reči, da je prvi stik z njim deloval name tako kot bi se poznala že leta in leta. Njegov prisrčen, topel, tovariški in nadvse skromen pristop – vse te stvari so napravile name izredno močan vtis.

Po tistem sem imel še veliko priložnosti, da sem v njem prepoznal doslednega, odločnega in za vse naše ne ravno redke težave razumevaločega revolucionarja in tovariša, kakršen je Krištof vseskozi bil.

MIHA POTOČNIK

Bili smo izredno počaščeni

Smrt tovariša Edvarda Kardelja Krištofa občutim kot veliko nesrečo za slovenski narod, za Jugoslavijo in za ves napredni svet. Veliko prezgodaj je odšel in v naših vrstah bo ostala vrzel. S Kardeljem sem se prvič srečal pred vojno, ko je Ciril Vidmar prinesel na Jesenice »Speransa«. Takrat smo to knjigo brali in v njej našli mnogo pobud in moči za čase, ki jih je potem prinesla vojna. Z njim pa sem se srečal velikokrat tudi po vojni, predvsem v hribih, v gorah. Bili smo skupaj na Črnem in Španovem vrhu nad Jesenicami, Pod Golico, bili smo na Novakovem rovtu, med Mojstrovko in Radovno, v Kotu, največkrat pa na Velem polju pod Triglavom. Kardelj je izredno cenil, oboževal gorski svet, naše Julijce. Svet pod Tri-

glavom in Velo polje mu je bilo veliko zatočišče. Kadar je našel nekaj prostega časa, se je zmeraj rad vračal pod ta naš Triglav. Planinci smo bili izredno počaščeni, ko je sprejel mesto častnega predsednika odbora za proslavo 200-letnice prvega vzpona na Triglav, ki je bila lani avgusta. Z njim smo se dogovorili, da bo v Bohinju imel uvodno in slavnostno besedo, žal pa je potem iz zdravstvenih razlogov to odpadlo. Poslal nam je pismo, ki ga je dr. Marijan Breclj prebral vsej množici. Pismo je bilo objavljeno v časopisih, v Planinskem vestniku in je za nas planince sedaj v tem tragičnem dogodku njegova oporoka, ki jo bomo zelo vestno izpolnjevali. V njem se zavzema za prvobitnost, nepokvarjeno naravo.

JOŽE BORŠTNAR, NARODNI HEROJ

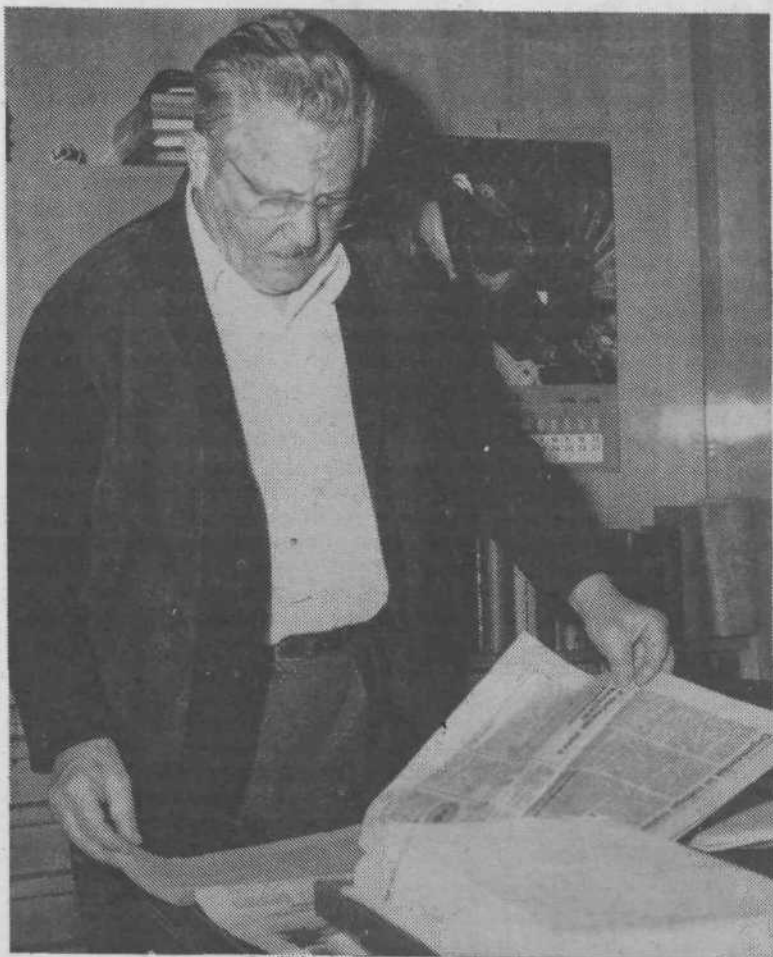
V službenem vagonu

Komunist sem bil že pred vojno, vendar takrat še nisem osebno poznal Edvarda Kardelja. Poznal sem ga po njegovih razpravah in esejih, ki jih je takrat objavljala za takratne razmere napredni tisk, zlasti pa revija Sodobnost, ki jo je urejal profesor Ferdo Kozak. Predvsem pa nas je navdušila njegova predvojna knjiga o slovenskem narodnem vprašanju. Mislim, da je ravno to njegovo delo pritegnilo v takratne napredne

vrste, kasneje pa tudi v partizane, ogromno število Slovencev, zlasti pa intelektualcev.

Oktober leta 1941 sem po direktivi tovariša Toneta Tomšiča, takratnega organizacijskega sekretarja CK KP Slovenije, sprejel oziroma nastopil službo prometnika na železniški postaji v Metliki, ki je bila tudi obmejna postaja med ljubljansko pokrajino in NDH. Zato mi je dal tovariš Tone poleg ostalih nalog tudi nalogo, naj ne samo poskr-

Na komemorativni seji Fabrike vagonov v Kraljevu je delavski svet sklenil, da bo njihova tovarna na soglasno željo članov kolektiva poslej nosila ime Edvarda Kardelja.

Edvard Kardelj si je vedno prizadeval, da je bil na tekočem z dogodki.

bim za povezavo med Ljubljano in Metliko, ampak naj tudi organiziram ilegalni kanal med Karlovcem in Metliko, kar zame ni bila lahka naloga. Vendar mi je ob pomoči dobrih sodelavcev – kmetov Belokranjcev – uspelo opraviti tudi to nalogo. Po tem kanalu so prihajali mnogi naši ilegalci iz Zagreba, prek Karlovca v Metliko in od tam v Ljubljano.

Mislim, da je bilo nekega dne, aprila 1942, ko sem dobil sporočilo, da prideta po tem kanalu iz Zagreba v Metliko dva pomembna člana partije, in da naj vse pripravim za njun varen prihod in sprejem v Metliki. Tadvaj važna človeka sta bila tovariša Edvard Kardelj in Ivan Maček-Matija. Tovariš Matija je še isti dan odpotoval s potniškim vlakom v Ljubljano, tovariša Edvarda Kardelja pa smo zadržali v Metliki tri dni. Stanoval je pri našem dobrem članu OF – mizarju Kočevarju v Metliki. Zadržali smo ga v dogovoru z našim vodstvom v Ljubljani zato, da bi bil njegov prehod čimbolj varen in gotov. Najbolj varno je bilo potovati v obleki železniškega delavca. Tretji dan njegovega bivanja v Metliki mu je železniški sprevodnik Viktor prinesel uniformo in sicer uniformo železniškega delavca železniške delavnice v Ljubljani. Dobil je tudi novo, ponarejeno osebno legitimacijo. Odločili smo se, da bo potoval s potniškim vlakom – mislim, da je odpeljal iz Metlike ob pol enih. Prepričan sem bil, da je najnevarnejši del poti ravno prihod na postajo, zlasti zaradi

tega, ker je bil v poslopju železniške postaje sedež policijskega komisarja za Metliko s tajno policijo, ker so bili tam italijanski uslužbenci, karabinjerji in italijanski cariniki. Poleg tega je bil med mestom Metliko in železniško postajo na sredi poti še italijanski blok z rampo in so že tam pregledovali dokumente. Organiziral sem vse potrebno za varen prehod, tako da je tovariš Kardelj v železniškarski obleki brez nevarnosti prispel na odrejeno mesto, malce odmaknjeno od postajnega poslopja – pri železniški postavljalnici signalov. Na določenem mestu je bil malo pred prihodom potniškega vlaka. Kakor slučajno sem šel proti njemu in ko sem bil vstric z njim, sem mu prišepnil: »Nič se ne boj, vse je urejeno, vse je varno.« Ko je pripeljal vlak iz Karlovca, ki smo ga čakali, in se ustavil na postaji, sem šel k vlakovodji in mu dejal: »Vzemi tega železničarja iz železniške delavnice v službeni voz.« Strojovodja se je strinjal, in še pripomnil, da mu bo delavec še prav prišel, da mu bo pomagal pri izdajanju najrazličnejše prtljage na postajah do Ljubljane. V ta službeni voz sem tovariša Kardelja poslal zaradi tega, ker italijanski okupatorji niso pregledovali službenih vagonov, temeljito pa so pregledovali potniške. Pošteno sem se oddahnil, ko je vlak srečno odpeljal s postaje proti Ljubljani. Kasneje sva se z Edvardom Kardeljem še večkrat srečala – med vojno in po njej, ampak prvo srečanje mi je do danes ostalo živo v spominu.

JANEZ JAPELJ, PREDSEDNIK KOMISIJE ZA VPRAŠANJA BORCEV NOV PRI SKUPŠČINI SRS

Znal se je pogovarjati z ljudmi

Edvard Kardelj je bil prav gotovo naš največji znanstvenik s področja družboslovja in kot takega smo spoznali že med vojno. Za nas borce je bil Kardelj voditelj, ki nas je v raznih obdobjih usmerjal pa tudi preusmerjal, ki nas je opozarjal na napake, ki nas je vodil v nove zmage. Kardelj ni bil samo borec za našo enotnost in za politično združevanje našega naroda, bil je tudi politik, ki je znal pravočasno organizirati nove

oblike državnosti. Po vojni je njegova velika zasluga, da se je Jugoslavija formirala v svetu, da se danes pojavlja s svojo pomembno vlogo med neuvrščeniimi; tudi tu je tovariš Kardelj prispeval ogromen delež. Rad bi povedal še to, Kardelja poznam še iz partizanov kot človeka, ki se je znal pogovarjati z ljudmi, ki je znal ceniti svojega partizanskega tovariša, ki mu je bil istočasno tudi tovariš in prijatelj...

MIŠKO KRANJEC, PISATELJ

Oral je ledino...

S tovarišem Kardeljem smo izgubili velikega človeka, komunisto, revolucionarja, učitelja delavskega razreda, ki je oral ledino sveta s svojimi naprednimi velikimi idejami. Izgubili smo človeka, njegov svetel spomin ne bo nikoli ugasnil med slovenskim delovnim ljudstvom. Spoznal sem ga še kot učiteljskega, takrat je bil še mlad pa že ves predan napredni miselnosti, kasneje sva se še srečala nekajkrat, posebno ko je zamislil svojo Ljudsko pravico in mi jo zaupal, da jo jaz urejam.

Te Ljudske pravice se je zelo veselil in je eno leto izhajala takorekoč kot legalni delavski list, dokler jo niso zatrli.

Po vojni sva se srečala često, saj sva bila oba poslanca v zvezni skupščini in smo se vozili v Beograd, tam pa smo se videvali bodisi v klopi, bodisi na hodniku in se pogovarjali. Zanimal se je za kulturo in sploh je bil za vse radoveden. Po osmih letih aktivnega političnega dela sem ga zaprosil, če bi me lahko oprostili nadaljnega političnega dela, da bi se posvetil samo pisanju, kar mi je odobril in sem se od tedaj res lahko posvetil samo pisateljevanju. Kasneje sva se še večkrat srečala in vedno je bil enako

radoveden, za vse se je pozanimal, za vse vprašal, bil je neverjeten človek v tej svoji širini, znal je oceniti človeka in je znal poslušati, kar sem mu pripovedoval. Če je imel svoje mnenje, svoje mišljenje, je to potem povedal s tako doslednostjo in s tako popolnostjo, tako da ni bilo mogoče ugovarjati.

Potrpežljiv, kritičen sogovornik

»Pred vojno sem se srečaval z njim, vendar ne veliko, ker sem tedaj živel v Veliki Polani, on pa seveda ni bil prepogosto v Prekmurju. Toda lahko rečem, da je od vsega začetka kazal neko posebno človeško toplino, mirnost, s katerima je poslušal sogovornika prav do konca. Šele potem je povedal, kar je mislil – in proti temu ni bilo več mogoče ugovarjati.«

»Zakaj ne, vprašujete? Ker je bilo v njegovem govoru vse tako zgoščeno, pretehtano, jasno in argumentirano, da te je prepričal. In zdelo se je, ko je govoril, kot da ta človek sploh ne more poznati sovražnika, toliko je bilo v njem neke posebne človeške pozornosti in razumevanja. Tudi to je spadalo k temu, da te je prepričal.«

VANDA GERLOVIČ, OPERNA PEVKA

Večkrat sem ga videla na koncertih

To je velika izguba za slovenski narod in za vso Jugoslavijo, morda pa tudi za ves svet. Bil je velik um, ki pa ni izstopal, bil je skromen, neopazen. Veliko se je ukvarjal s kulturo, večkrat sem ga videla na koncertih, vem, da mu je bila glasba zelo pri srcu.

Neizmerna škoda je, da je usahnil sredi dela in da ne bo videl, kaj je ustvaril. Samoupravljanje pri nas je šele v začetku razvoja in on, ki je to neizmerno delo začel, ne bo videl doseženih uspehov.

Edvard Kardelj je med opravljanjem pomembnih zunanjepolitičnih nalog obiskal mnoge dežele, med njimi Sovjetsko zvezo, Švedsko, Romunijo, Grčijo, Dansko, Norveško, Belgijo, Čehoslovaško, Poljsko, Italijo, Mehiko, Združene države Amerike, Peru, Čile, Indonezijo, Indijo, Irak, Egipt, Sudan, Tanzanijo, Ugando, Kenijo, Mali, Gvinejo, Senegal, Alžirijo...